

Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870–2011

Az elmúlt másfél évszázadban nemzetközi hírnevet kivívott hazai történeti-statisztikai kutatások területén a továbbfejlődéshez szeretnénk egy etnikai adatbázis rendszer létrehozásával hozzájárulni. A magyar statisztikai szolgálat az ilyen elemzésekhez mindvégig kiváló mennyiségű és minőségű alapanyagot szolgáltatott, a magyar népszámlálások egyik legnagyobb érdeklődéssel és elismeréssel fogadott kiadványai mindig is a községi bontású anyanyelvi, nemzetiségi és felekezeti adatsorokat tartalmazó kötetek voltak.

A sor az **1870.** évi népszámlálással kezdődött, amely megkülönböztetett helyet foglal el a magyar népszámlálások sorában: ezt a népszámlálást tekintjük az első hivatalos magyar népszámlálásnak. (A Magyarországon korábban lezajlott 1784-87., 1850. és 1857. évi népszámlálásokat a történelmi körülmények – II. József abszolutizmusra törekvő reformjaival való szembenállás, illetve a szabadságharc leverését követő passzív rezisztencia és a lebonyolítást végrehajtó intézmények jellege – miatt nem nevezhetjük magyar népszámlálásnak.)

Ekkor végeztek először ilyen összeírást magyar kormányzati szervezéssel az egész ország területén, s nem mellékesen, a munkálatok folyamán felmerült nehézségek és szervezési problémák miatt levonható tanulságok következtében hozták létre 1971-ben – hatósági jogkörrel – a Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatalt. (Első vezetője az a Keleti Károly lett, aki a népszámlálási munkák fő szervezője volt még a Földművelési- ipar- és kereskedelemügyi Minisztérium osztályvezetőjeként.)

A második, **1880-ban** végrehajtott összeírást már az OMKSH szervezte, figyelembe véve a Nemzetközi Statisztikai Kongresszusok elnevezésű szervezet 1872-ben Szentpéterváron megtartott nyolcadik konferenciájának azt a Keleti által javasolt határozatát, miszerint az európai országok mindig egy időben, a 0-ra végződő években tartsanak teljes körű nép- és lakásszámlálást. A továbbiakban (a körülményekhez képest) a KSH igyekezett is 10 évenként végezni el a népszámlálásokat, ez kevés kivétellel sikerült is.

A harmadik **1890-es** népszámlálás előkészítésébe már külső szakértőket, például a Magyar Tudományos Akadémia szakembereit is bevonták, s azóta ezt a szép hagyományt a KSH mind a mai napig tartja.

Az általunk elkészített etnikai adatbázis tartalmazza az 1870 és 2011 közötti népszámlálások településenkénti összes fontos etnikai [anyanyelvi és nemzetiségi], valamint felekezeti adatait, ezek típusait az alábbi táblázat foglalja össze:

Eszmei időpont	Népesség	Vallás	Anyanyelv	Nemzetiség	Használt nyelv	Kulturális nemzetiségi hagyomány	A-N-H-K valamelyike szerint
1870. január 1. 0 óra	Polgári	X					
1880. december 31. 24 óra	Polgári	X	X				
1890. december 31. 24 óra	Polgári	X	X				
1900. december 31. 24 óra	Polgári	X	X				
1910. december 31. 24 óra	Tényleges	X	X				
1920. december 31. 24 óra	Tényleges	X	X				
1930. december 31. 24 óra	Tényleges	X	X				
1941. január 31. 24 óra	Tényleges	X	X	X			
1949. január 1. 0 óra	Tényleges	X	X	X			
1960. január 1. 0 óra	Tényleges		X	X			
1970. január 1. 0 óra	Tényleges		***				
1980. január 1. 0 óra	Tényleges		X	X			
1990. január 1. 0 óra	Tényleges		X	X			
2001. február 1. 0 óra	Tényleges	X	X	X	X	X	X
2011. október 1. 0 óra	Tényleges	X	X	X	X	X	X

*** = kérdezték, de csak az anyanyelvi országos (illetve még megyei) adatokat publikálták.

Az egyes népszámlálásoknál mindig a publikálnál jóval több etnikumra és felekezetre kérdeztek rá, de a kisebb létszámúak esetében az összefoglaló kötetekben mindösszesen az országos adatok váltak ismertté – településenkénti részletezettségben azonban csak a fontosnak tartott és jelentős létszámúak adatsorait tették közzé. Anyanyelv [A] és nemzetiség [N] vonatkozásában a következőket publikálták, illetve mi is ezeket dolgoztuk fel az alábbiak szerint – késsel jelöltük a publikált adatokat:

	Állományban:	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Ukrán	Szlovén	Roma	Zsidó	Egyéb	B.N.T.
	Tartalom:	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Ukrán, ruszin	Szlovén, vend	Roma, cigány	Jiddis, zsidó	Egyéb	Beszélni nem tudó
1870	–												
1880	A					1	1	3					2
1890	A							3					
1900	A							3					
1910	A							3					
1920	A							3					
1930	A							3				4	
1941	A							3			5	4	
1941	N							3			5	4	
1949	A											6	
1949	N											6	
1960	A												
1960	N												
1980	A												
1980	N												
1990	A							7					
1990	N												
2001	A	8						7				9	9
2001	N	8						7				9	9
2001	Hagyomány	8						7				9	9
2001	Köznyelv	8						7				9	9
2001	A-N-H-K							7				9	9
2011	A-N-H-K							7				9	9

Megjegyzések:	
1	1880: horvát-szerb anyanyelvűek együtt
2	1880: még beszélni nem tudó kisgyermek
3	1880-1941: csak ruszinok
4	1930-1941: bunyevácok az egyébnél
5	1941: jiddis, héber anyanyelv; zsidó nemzetiség
6	1949: bunyevácok, ismeretlenek az egyébnél
7	1990-2011: ukránok és ruszinok együtt
8	2001: a magyarok adatait a községekre még nem publikálták
9	2001, 2011: a többes válaszadási lehetőség miatt nincs korrekt adat

Ugyanezek az információk a vallás vonatkozásában:

	Állományban:	Róm. kat.	Gör. kat.	Ortodox	Református	Evangélikus	Unit.	Izraelita	Egyéb hívó	Nem hívó	Nem vál.
	Tartalom:	Római katolikus	Görög katolikus	Ortodox	Református	Evangélikus	Unitárius	Izraelita	Egyéb hívó	Nem hívó, ateista	Nem válaszolt, ismeretlen
1870	Igen								1		
1880	Igen										
1890	Igen								1		
1900	Igen										
1910	Igen										
1920	Igen										
1930	Igen										
1941	Igen								2		
1949	Igen								2		
1960	–										
1980	–										
1990	–										
2001	Igen										
2011	Igen										

Megjegyzések:	
1	1870, 1890: örmény katolikusok, örmény keletiek az egyéb hívőknél
2	1941, 1949: baptisták az egyéb hívőknél

A KSH hivatalosan hozzáférhető [interneten: <http://konyvtar.ksh.hu/neda>] népszámlálási adatain kívül felhasználtunk három népszámlálási feldolgozást, amelyek levéltári gyűjtéseken alapultak: Sebők László 1870-es vallási, Sebők László 1949-es anyanyelvi, nemzetiségi és Pálházy László 1949-es vallási adatait, valamint az Országos Levéltár számos egyéb kéziratot eddig még nem publikált adatait.

Az összeállítás elkészítésénél a legnagyobb problémát az jelentette, hogy csaknem 4000 településből úgy alakult ki a mai mintegy 3200, hogy ezek közül ezernél jóval több megszűnt és kb. félezer közben keletkezett (vált ki másokból), azaz valójában 5000 körüli település adatait kellett feldolgoznunk. Emiatt nagyon időigényes volt az adatállományok összeszerzése a településát szervezési változásoknak megfelelően és azok információinak beépítésével.

Az adatbázis alapján véve a mindig aktuális településterületekre vonatkozó népszámlálási adatokat tartalmazza, de a települések összevonásai és egyéb változásai miatt szükségesnek tartottuk a mai településterületekre összesített régebbi adatok közlését is, ezért mintegy 1500 településnél mindkét típusú adatsor szerepel.

Az adatbázis könnyű használhatóságához a következő információkat tartjuk még fontosnak, azzal a kiegészítéssel, hogy Budapest és az 1950-ben hozzá csatolt 23 település adatállománya az adatbázis többi részétől némileg eltérő szemlélet alapján készült, ezért ahhoz a részhez külön ismertetőt készítettünk.

1. A települések egy saját öt számjegyű kódrendszerünk alapján követik egymást a megyék ABC sorrendje szerint csoportosítva: Bács-Kiskun 01xxx, Baranya 02xxx ... Budapest 20xxx. A következő rendező elv alapján soroltuk be a 2011-ben önálló településeket: megyeszékhely (megyei város), egyéb megyei város, város, nagyközség, község - csoportonként ABC sorrendben.
KSH kódokat csak a ma is létező településeknél tüntettünk fel, a "Mai terület" mezőben pedig "#" -al jelöltük azokat az összegzett adatsorokat, amelyek a mai területekre vonatkoznak. Utána következnek a névadó település adatsorai, majd a többi idecsatolté. Valójában a "#" al jelzett összegzett adatok sem mindig csak a mai településterületre vonatkozó adatokat tartalmazzák, hanem gyakran például az átmenetileg egyesített településeket is – ez azonban a lábjegyzetekből kiderül.
2. A 2011-es népszámlálási kései publikációja és közben a járási beosztás kialakítása miatt települések alakjai és közigazgatási besorolásai valójában a 2014. évi állapotot tükrözik.
3. Az etnikai adatok típusainak rövidítései:
A = Anyanyelv, N = Nemzetiség, K = Kulturális kötődés, H = Használt nyelv (Köznyelv), A-N-H-K pedig azokat tartalmazza, akik az előző bármelyik négy kategória szerint valamelyik kisebbséghez tartozóknak vallották magukat. (Ezt a kategóriát a kisebbségi önkormányzati választások kiírhatósága miatt alakították ki.)
4. BNT: "beszélni nem tudók" tartalmilag a még beszélni nem tudó kisgyermeket jelentették, ezt csak 1880-ban kérdezték és publikálták, mi is ezt tettük. Az általános történeti-statisztikusi gyakorlat szerint egyébként ezeket az értékeket a többi etnikum arányában szokták szétosztani.
5. A 2001-es és 2011-es adatoknál nincsen egyéb, mert a többszörös identitásvállalás lehetősége ezt értelmetlenné teszi, nem is publikálták. 2011-ben egyébként a KSH publikálásában a településeknél az 1-2 fős értékeket nem is közölték - személyiségi jogokra hivatkozva.
6. Névalak változatokkal nem foglalkoztunk, csak ha az egyéb név alapjaiban eltérő volt, akkor tüntettük fel azokat: Tiszaszederkény - Leninváros - Tiszaújváros. (Pl. Nógrádkövesdnél és az ilyen neveknél a régebbi Kövesd alakot vagy Alsó-, Felső-, Kis-, Nagy alakokat nem jelöltük.) Az összes közigazgatási és névváltozás például Lelkes György: Magyar helységnév-azonosító szótára alapján könnyen nyomon követhető.
7. A nevek írásánál a ma használatos névalakokat tüntettük fel, ezért a cz-eket c-nek írtuk (kivéve személynév eredetűeknél), a régebbi "viz" és "szöllős" alakokat pedig "víz" és "szőlős" alakban közöltük.